

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ЗМІСТУ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА В МІЖАТЕСТАЦІЙНИЙ ПЕРІОД

Розглядаються наукові підходи до змісту післядипломної педагогічної освіти, в умовах якої відбувається ефективне управління розвитком професійної компетентності вчителя-філолога в міжатаестаційний період.

Ключові слова: зміст, державні освітні стандарти, вчитель-філолог, процес розвитку професійної компетентності.

Постановка проблеми

Вступ. Послідовна модернізація післядипломної педагогічної освіти на компетентнісній основі передбачає перехід до нової освітньої парадигми, тому це потребує суттєвих змін у всіх компонентах системи, а значить і в ній самій: у цінностях, меті й результатах освіти і виховання — перехід від забезпечення засвоєння знань, умінь, навичок до формування базових і фахових компетентностей сучасного вчителя [8].

У змісті освіти – відмова від сукупності абстрактних теоретичних понять, які за темами розкидані у навчальному плані, до системних, міжпредметних, надпредметних, метапредметних, практико-зорієнтованих концептуальних уявлень про світ і способи соціально нормованої практичної дії. У педагогічній діяльності – відмова від монологічної подачі навчального матеріалу до педагогіки творчої співпраці та діалогу з тими, що навчаються.

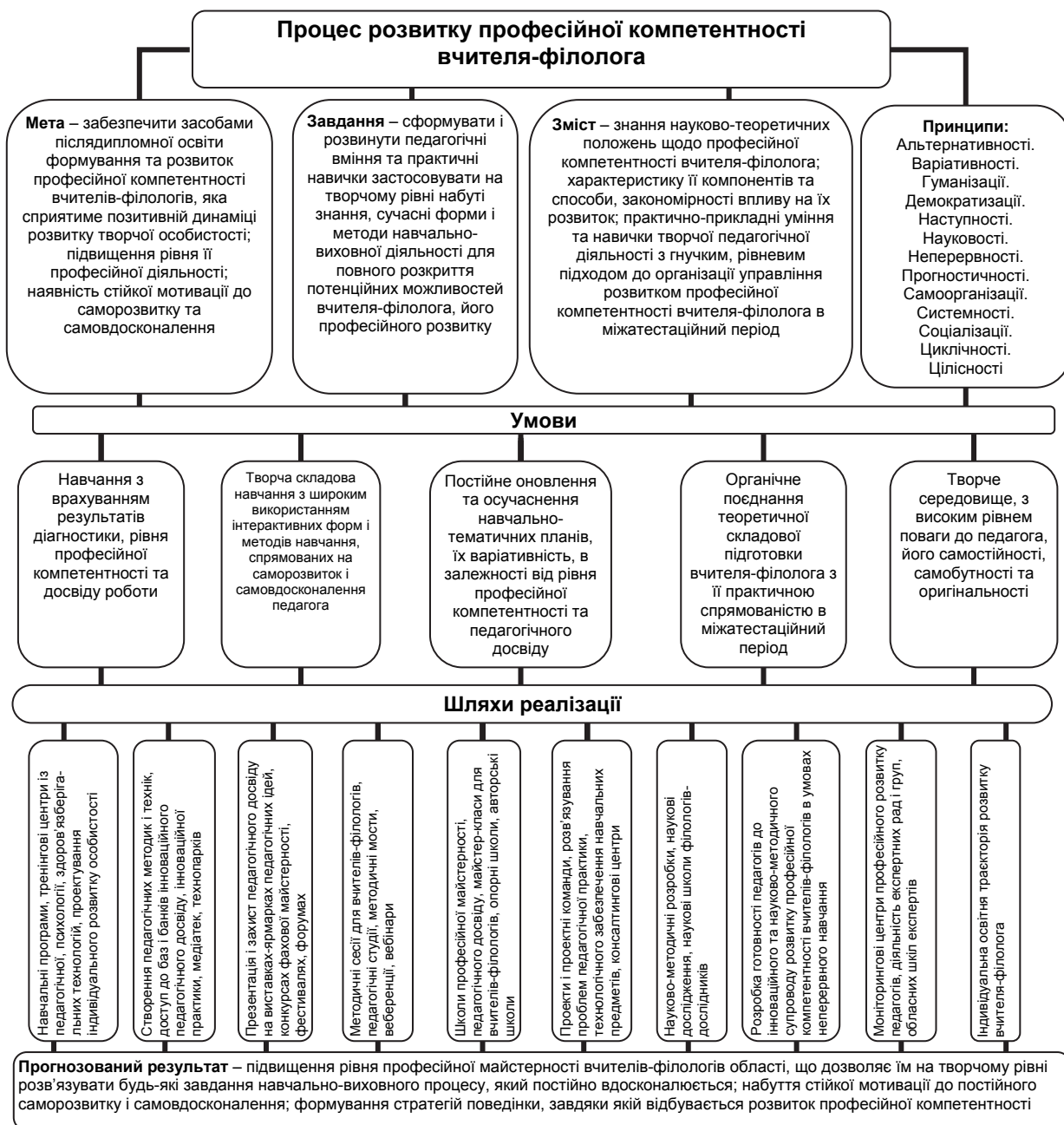
У навчально-пізнавальній діяльності тих, хто навчається, — перехід від репродуктивного сприйняття навчального матеріалу до створення образу світу в самому собі за допомогою активної участі в інтелектуальній, духовній, соціальній і предметній сферах [1]. У технологічному забезпеченні навчального процесу – відмова від застосування традиційних методик і технологій та ефективне використання інноваційних [5].

Аналіз праць і публікацій. Для визначення змісту освіти важливим питанням є стандартизація підходів до навчально-виховного процесу і управління ним. Відповідні положення у галузі дошкільної, загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти знайшли відображення в законах України «Про освіту» [13], «Про дошкільну освіту» [9], «Про загальну середню освіту» [10], «Про професійно-технічну освіту» [14]. В Україні розроблено нові державні стандарти для початкової [12] і базової загальної освіти [11]. Але на сьогодні актуальною проблемою залишається розробка і прийняття державних стандартів щодо управлінських і педагогічних кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Змісту управлінської діяльності щодо розвитку професійної компетентності педагогів присвячені роботи науковців: Л. Даниленко, Г. Єльнікової, Н. Клокар, В. Маслова, В. Олійника, Т. Сорочан та ін. Однак проблема наукових підходів до змісту управління розвитком професійної компетентності вчителя-філолога в міжатаестаційний період висвітлена недостатньо. Саме це і зумовлює *актуальність* цієї теми.

Виклад основного матеріалу

Сучасна наука визнає, що процес розвитку професійної компетентності вчителя-філолога – це комплекс взаємопов'язаних дій, який у Рівненському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти здійснюється за розробленою моделлю (рис. 1).

Рис. 1. Процес розвитку професійної компетентності вчителя-філолога

Метою процесу розвитку професійної компетентності вчителя-філолога є забезпечення засобами післядипломної освіти формування та розвитку професійної компетентності вчителів-філологів, яка сприятиме позитивній динаміці розвитку творчої особистості; підвищення рівня її творчої діяльності; наявність стійкої мотивації до саморозвитку та самовдосконалення.

Виходячи із поставленої мети, *нами сформульовані завдання*, а саме: сформувати і розвинути педагогічні вміння та практичні навички застосовувати на творчому рівні набуті знання, використовувати сучасні форми і методи навчально-виховної діяльності для повного розкриття потенційних можливостей вчителя-філолога, їх творчого розвитку та саморозвитку.

У цьому процесі *ми виділяємо такі змістові лінії*: знання науково-теоретичних положень щодо професійної компетентності вчителя-філолога; характеристику її ком-

понентів та способи, закономірності впливу на їх розвиток; практично-прикладні уміння та навички творчої педагогічної діяльності з гнучким, рівневим підходом до організації управління розвитком професійної компетентності вчителя-філолога в міжтестастійний період.

З огляду на вищезазначене, найвагомішими *принципами* у процесі розвитку професійної компетентності є: альтернативності, варіативності, гуманізації, демократизації, наступності, науковості, неперервності, прогностичності, самоорганізації, системності, соціалізації, циклічності, цілісності.

У Рівненському ОІППО *створено умови*, які забезпечують ефективний процес розвитку професійної компетентності вчителів-філологів: навчання з урахуванням результатів діагностики, рівня професійної компетентності та досвіду роботи; творча складова навчання з широким використанням інтерактивних форм і методів роботи, спрямованих на саморозвиток і самовдосконалення вчителя-філолога; постійне оновлення та осучаснення навчально-тематичних планів, їх варіативність, в залежності від рівня професійної компетентності та педагогічного досвіду вчителя-філолога; органічне поєднання теоретичної складової підготовки педагогів з її практичною спрямованістю; творче середовище, з високим рівнем поваги до вчителя-філолога, його самостійності, самотності та оригінальності [16].

Основними шляхами реалізації цього процесу є: навчальні програми, тренінгові центри із використанням педагогічних, психологічних, здоров'язберігальних технологій, проектування індивідуального професійного розвитку; створення та ефективне застосування інноваційних методик і технологій, доступ до баз і банків інноваційного педагогічного досвіду, організація інноваційної педагогічної практики, доступ до медіатек і технопарків; презентація і захист педагогічного досвіду на виставках-ярмарках педагогічних ідей, конкурсах фахової майстерності, фестивалях, форумах; методичні сесії для вчителів-філологів, педагогічні студії, методичні мости, веберенції, вебінари; школи професійної майстерності, педагогічного досвіду, майстер-класи, опорні, авторські школи; участь у проектах і проектні команди, розв'язування проблем педагогічної практики, технологічного забезпечення навчальних предметів; науково-методичні розробки, наукові дослідження, наукові школи педагогів-дослідників; методичний супровід готовності вчителя-філолога до інноваційної діяльності та науково-методичний супровід розвитку професійної компетентності вчителя-філолога в умовах неперервного навчання; створення моніторингових центрів розвитку професійної компетентності вчителів-філологів, діяльність експертних рад і груп, обласних шкіл експертів; побудова індивідуальної освітньої траєкторії розвитку професійної компетентності вчителем-філологом.

Прогнозованим результатом є підвищення рівня професійної компетентності вчителів-філологів області, що допоможе їм на професійному рівні розв'язувати будь-які завдання навчально-виховного процесу, який постійно вдосконалюється; набуття стійких навиків постійного саморозвитку і самовдосконалення; формування стратегій поведінки, завдяки якій відбувається розвиток особистості та професійної компетентності. Це, у свою чергу, сприятиме підвищенню професійної культури та професійної майстерності вчителів-філологів щодо впровадження компетентнісного, особистісно зорієнтованого та діяльнісного підходів, застосування в педагогічній практиці інноваційних педагогічних технологій і методик, сучасних форм організації навчання, виховання, особистісного розвитку учнів.

З метою розвитку професійної компетентності вчителя-філолога в Рівненському ОІППО здійснюється неперервна координація діяльності та надання науково-методичних консультацій учителям-філологам із питань апробації, здійснення експертиз, моніторингових досліджень якості та результативності педагогічної діяльності, проведення зовнішнього незалежного оцінювання, міжнародного та міжрегіонального співробітництва.

Ключова роль у системі неперервної освіти належить кредитно-модульній технології навчання із використанням накопичувальної системи та дистанційних технологій навчання. Рішенням Вченої ради РОІППО (протокол № 3 від 2 вересня 2011 р.) затверджено програмні дії щодо впровадження регіонального експерименту із впровадження кредитно-модульної системи навчання з використанням накопичувальної системи модулів.

Сьогодні в основу спільної діяльності суб'єктів освітнього процесу покладені засади активної творчої взаємодії, єдності пізнавальної, дослідницької, практичної діяльності; в освітньому середовищі відбувається формування внутрішнього контексту діяльності тих, хто навчається, як системи впливів і умов формування особистості, що містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні; у стосунках із зовнішнім середовищем, яке створює зовнішній контекст діяльності освітнього середовища з соціумом, національно-культурною спільністю та специфічністю, інфраструктурою, засобами масової інформації, установами освіти, медицини, спорту, культури міста, країни, світу на якісно вищому рівні фінансового, матеріально-технічного, організаційного та кадрового забезпечення діяльності системи освіти.

На основі теоретичних положень та наявної практики [17] нами були визначені стратегічні напрями управління розвитком професійної компетентності вчителя-філолога:

- Аналіз, прогнозування, організація і вдосконалення різнорівневого змісту розвитку професійної компетентності вчителя-філолога.
- Різномасштабність форм процесу управління розвитком професійної компетентності вчителя-філолога.
- Обрання слухачами методів і форм діяльності, способів взаємодії викладача і слухача.
- Поетапний аналіз і контроль, засоби управлінського і методичного супроводу вчителів-філологів у міжкатегорійний період.
- Моніторинг процесу управління розвитком професійної компетентності вчителя-філолога в міжкатегорійний період.

Нами передбачено різномасштабність змісту навчальних планів згідно з рівнями професійної кваліфікації відповідно до Типового положення про атестацію педагогічних кадрів, чинної освітньо-кваліфікаційної програми підвищення кваліфікації педагогів, навчальних програм, нормативних актів органів державного управління освітою та Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Змістове наповнення визначено згідно з вимогами суспільства до кадрового забезпечення освітньої галузі, в яких передбачено фахову, соціальну, психологічну, філософську, правову, економічну, екологічну, методичну підготовки [8]. За створення такого змісту навчання забезпечується поєднання фундаментальності науково-теоретичного матеріалу з його практичним використанням в професійній діяльності вчителя-філолога. Розподіл годин здійснено для трьох груп: перша (репродуктивний рівень) – спеціалісти другої та першої категорій, друга (евристичний рівень) – спеціалісти вищої категорії та ті, що мають звання «старший учитель» і третя (креативний рівень) – вчителі-філологи, котрі мають кваліфікаційну категорію «спеціаліст вищої категорії», звання «вчитель-методист», «Заслужений учитель України», наукові ступені.

Зміст процесу розвитку професійної компетентності вчителя філолога в міжкатегорійний період ми відобразили в навчальній, науковій і науково-методичній діяльності Рівненського ОІППО (рис. 2).

У навчальній діяльності — це забезпечення якісної освіти та сприяння становленню позитивної мотивації в умовах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів; сприяння всебічному розвитку професійних компетентностей учителів-філологів в умовах нової парадигми освіти, модернізація регіональної моделі безперервної педагогічної освіти.

Рис. 2. Зміст процесу розвитку професійної компетентності вчителя-філолога

Важливу роль відіграє також модернізація навчального процесу в системі підвищення кваліфікації на основі використання моніторингових досліджень, спрямування на гуманістичну та фасилітативну підготовку вчителя-філолога; орієнтація на індивідуалізацію навчання вчителів-філологів, здійснення рівневого підходу з урахуванням рівня кваліфікації фахівців та проблем розвитку освіти.

Актуальним є питання ширшого запровадження дистанційної форми навчання, використання мультимедійних програм для очно-дистанційної форми підвищення кваліфікації учителів-філологів, створення єдиного освітнього Інтернет-простору [17, 23].

Забезпечується активне використання інноваційних технологій навчання дорослих, створення навчальних експертних систем, інтелектуальних тренажерів, відбувається оптимізація системи підготовки вчителів-філологів із питань організації профільного навчання і переорієнтації його на соціально-ринкові потреби регіонів.

У науковій діяльності — це наповнення новим змістом підвищення кваліфікації та перекваліфікації вчителів-філологів, визначення принципів розвитку закладу післядипломної педагогічної освіти на основі парадигмальних проблем сучасної освіти.

Великого значення набуває забезпечення переходу до сталого розвитку освіти на основі випереджувальної освіти, спрямованої на формування нової системи цінностей, створення механізму трансформації смисложиттєвих інтересів і гуманноцентричної поведінки.

Особливої ваги в сучасних умовах набирає питання визначення рівня і розвиток професійної готовності вчителів-філологів до інноваційної практики, до конкурентоспроможності на освітньому ринку відповідно до компетентнісного підходу, спрямованого на розробку вітчизняних професійних стандартів [6].

Існує потреба в створенні концептуальних засад щодо змін у гуманітарній освіті та розробки прикладного забезпечення навчання української та іноземних мов. Виявлення психолого-педагогічних закономірностей модернізації гуманітарної освіти, ефективності та якості післядипломної педагогічної освіти, створення моніторингових і експертних освітніх систем.

Управління професійним розвитком учителя-філолога передбачає програмування та моделювання індивідуальних планів і програм, розвитку професійної компетентності, забезпечення управління освітою регіону: змістово-технологічне забезпечення профільної, інклюзивної та віртуальної освіти.

У науково-методичній діяльності — це вдосконалення організації та структури управління процесом модернізації діяльності районних (міських) методичних служб в умовах оптимізації освітньої мережі, підвищення ефективності функціонування суб'єктів регіонального освітнього простору, їх активна взаємодія.

Пріоритетним завданням науково-методичного супроводу вчителя-філолога є вироблення в учителя такого способу професійної діяльності, на основі якого в майбутньому здійснюватиметься його професійний розвиток.

Відбувається модернізація форм, змісту і методів науково-методичної роботи з питань визначення рівня та розвитку професійної компетентності вчителів-філологів під час курсів та в міжтестастійний період, підготовка їх до роботи в сучасних умовах розвитку освіти [4].

Здійснюється координація діяльності та надання науково-методичних консультацій методичним службам районних (міських) методичних кабінетів (центрів), загальноосвітніх навчальних закладів, спрямування їх на виконання основних завдань безперервного розвитку професійної компетентності вчителів-філологів.

Розвиток професійної компетентності вчителя-філолога здійснюється також і через його управління власною діяльністю. При цьому задіяні два типи управління: нормативне і рефлексивне. У першому випадку управління функціонуванням і розвитком діяльності відбувається на основі нормативного аналізу процесу та його результатів, порівняння з заданими цілями. У другому — на основі рефлексивного аналізу, який передбачає порівняння результатів із власним задумом і його реалізацією.

Висновки

Отже, ми фіксуємо два вектори управління розвитком діяльності вчителя-філо-

лога: рух до зростання рівня сформованості професійної компетентності та розширення сфери його діяльності від вузькопредметної до поліпредметної. Таким чином, управління розвитком професійної компетентності вчителя-філолога передбачає наповнення новим змістом міжкатегорійний період педагога з метою появи « нової професійної компетентності », на значно вищому рівні свого розвитку. Це збігається з думкою В. Кременя, який зазначає, що « сьогодні стає зрозумілою сутність інноваційної людини й інноваційного мислення, над формуванням яких має працювати суспільство, і насамперед модернізована освіта » [7, 12].

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрагогічні проблеми у підготовці викладачів для системи післядипломної освіти / О. М. Пехота, В. І. Пуцов, Л. Я. Набока, А. М. Старєва. — К. : [б. в.], 2006. — 96 с.
2. Гавриш І. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / І. Гавриш ; Луганськ. нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. — Луганськ, 2006. — 572 с.
3. Енциклопедія освіти / голов. ред. В. Г. Кремень ; АПН України. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
4. Зеер Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Сыманюк // Высшее образование в России. — 2005. — № 4. — С. 23–30.
5. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху: інформ.-метод. зб. / упоряд. Г. О. Сиротенко. — Полтава : ПОІППО, 2006. — 124 с.
6. Коновальчук І. І. Сутність і структура інноваційної компетентності педагога загальноосвітнього навчального закладу / І. І. Коновальчук // Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: моногр. / за ред. О. А. Дубасенюк. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. — С. 110-130.
7. Кремень В. Г. Інноваційність і освіта / В. Г. Кремень // Рідна школа. — 2012. — № 4—5. — С. 12.
8. Олійник В. В. Науковий потенціал післядипломної педагогічної освіти: актуальні проблеми, перспективи розвитку / В. В. Олійник, В. П. Ляхоцький // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. / Ун-т менедж. освіти НАПН України, редкол. : О. Л. Ануфрієва [та ін.]. — 2005. — Вип. 6(19) / гол. ред. В. В. Олійник. — К. : АТОПОЛ, 2012. — С. 47–58.
9. Закон України із змінами на 3 липня 2012 р. «Про дошкільну освіту» [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
10. Закон України: за станом на 28 серпня 2006 р. «Про загальну середню освіту» : офіц. вид. // Законодавчі акти України з питань освіти: за станом на 1 квітня 2004 року / гол. ред С. М. Ніколаєнко ; Верховна Рада України ; Комітет з питань науки і освіти. — К. : Парламентське вид-во, 2004. — С. 78–106.
11. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України, 23 листопада 2011 р. № 1392 [електронний ресурс]. — Режим доступу : http://svitovalitera.at.ua/board/dokumentimon/derzhavnijstandart_bazovoji_i_povnoji_zagalnoji_serednoji_osviti/2-1-0-21
12. Постанова Кабінету Міністрів України, 20 квітня 2011 р. № 462 «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти» [електронний ресурс]. — Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911
13. Закон України від 25 квітня 1996 року «Про освіту» // Законодавчі акти України з питань освіти: за станом на 1 квітня 2004 року: офіц. вид. / гол. ред С. М. Ніколаєнко ; Верховна Рада України ; Комітет з питань науки і освіти — К. : Парлам. вид-во, 2004. — С. 21–52.
14. Закон України із змінами від 19 грудня 2006 р. № 103/98-ВР «Про професійно-технічну освіту» [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.osvita.org.ua/pravo/law04/>

15. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: моногр. / за ред. О. А. Дубасенюк. — Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011.

16. Професійний розвиток педагогічних працівників: практична андрагогіка / за заг. ред. В. І. Пуцова, Л. Я. Набоки. — К. : [б. в.], 2007. — 228 с.

17. Самостійна робота слухачів у процесі підвищення кваліфікації: навч.-метод. матеріали / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхоцька. — К. : [б. в.], 2010. — 44 с.

Андрощук И. М.

НАУЧНЫЕ ПОДХОДЫ К СОДЕРЖАНИЮ УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЯ-ФИЛОЛОГА В МЕЖАТТЕСТАЦИОННЫЙ ПЕРИОД

Рассматриваются научные подходы к содержанию последипломного педагогического образования, в условиях которого осуществляется эффективное управление развитием профессиональной компетентности учителя-филолога в меж-аттестационный период.

Ключевые слова: *содержание, государственные образовательные стандарты, учитель-филолог, процесс развития профессиональной компетентности.*

Androshchuk I. M.

SCIENTIFIC GOING IS NEAR MAINTENANCE OF MANAGEMENT DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF TEACHER-PHILOLOGIST IN AN INTERATTESTATION PERIOD

The article examines the scientific approaches towards the content of postgraduate pedagogical education in conditions of which there takes place the effective management of teacher-philologist's development within the attestation period.

Key words: *content, state educational standards, teacher-philologist, the process of development of professional competence.*